

MEMLÛK EMİRİ SUNGUR EL-AŞKAR

Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK* - Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞEKER**

Öz

Devlet hayatında askeri hiyerarşinin çok etkin olduğu Memlûk Devleti'nde, hiç kuşkusuz emirlerin çok özel bir yeri bulunur. Memlûk devletinin ilk dönemi olan Bahri Memlûkler zamanında çok önemli emirler yetişmiş olup bunlardan birisi de Sungur el-Aşkar'dır. Sungur el-Aşkar, Eyyübî sultanı el-Melik es-Sâlih Necmeddin Eyyüb'un memlûklerinden birisidir. Sungur el-Aşkar, Eyyübîlerin yıkılışına, Bahri Memlûklerin kuruluşuna ve aynı zamanda Bahri Memlûkler Dönemi'nin yaklaşık elli yılına tanıklık etmiş tecrübeli bir emirdir. Dolayısıyla Bahri Memlûklerin hüküm sürdüğü süreçte meydana gelen bazı olaylarda yer alması sebebiyle macerayla dolu bir hayat hikâyesi bulunur. Memlûk-Ermeni ve Memlûk-İlhanlı münasebetleri içerisinde cereyan eden olaylarda adından söz ettiren önemli simalardan birisi de Sungur el-Aşkar'dır. Sungur el-Aşkar, Bahri Memlûk sultanından bağımsız olarak Şam'a hâkim olduğunu belirtir ve orada sultanlığını ilan eder. Bahri Memlûklere karşı başlattığı hâkimiyet mücadelesini kaybeder. Neticede başkaldırısından dolayı önce affedilir sonrasında idam edilir.

Anahtar kelimeler: Sungur el-Aşkar, Memlûkler, İlhanlılar, Ermeniler, Şam.

Sungur Al-Ashkar The Amir Of Mamluk

Abstract

Amirs have a very special place in the Mamluk State where the military hierarchy is highly influential in state affairs. In the first period of the Mamluks, during the reign of the Bahri Mamluk Period, very important amirs were raised, one of whom was Sungur al-Ashkar. Sungur al-Ashkar is one of the Mamluks of Eyyübî sultan el-Melik es-Sâlih Necmeddin Eyyub. After the death of this sultan, Sungur al-Ashkar becomes the amir. Sungur al-Ashkar is an experienced commander who witnessed the collapse of the Eyyubis, the establishment of the Bahri Mamluks, as well as about fifty years of the Bahri Mamluk Period. Therefore, he has a life story full of adventures because of taking part in some events that occurred during the reign of Bahri Mamluks. Many historical developments attract attention considering the relations between Mamluk

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

** Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

and Armenian, and between Mamlūk and İlhanlı. Sungur al-Ashkar is one of the important figures who made a name for himself in these historical developments. He declares that he is the judge of Damascus independent of the Mameluke sultanate, and declares his own sultanate there. He loses his struggle against the Bahri Mamluks. As a result of his uprising, he is first forgiven, but then executed.

Keywords: Sungur al-Ashkar, Mamluks, Ilhanis, Armenians, Damascus.

1. Giriş

Memlûk sultanlarında hâkimiyetin kaynağı meselesi diğer Türk devletlerinden farklı biçimde yorumlanmıştır. Her ne kadar sultanlık makamı ilahi bir lütuf olarak kabul edilmekle birlikte, Memlûklerin köle asıllı olmaları sebebiyle devletin kuruluşu esnasında kısa bir bocalama devresi geçirilmiş ve bir hanedan anlayışı geliştirilememiştir. Bahriye Memlûkleri, icraatından memnun olmadıkları son Eyyübî hükümdarı Turanşah'ı bir ihtilal sonucu katledince, ortaya çıkan saltanat boşluğunu dolduracak yeni hükümdar kim olacak tartışması ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında nüfuzlu Memlûk emirleri kendilerinden birisini hükümdar ilan etme cesareti gösterememişler veya bu hakkı kendilerinde göremeyerek, hatırasına hürmeten efendileri el-Melik es-Salih Necmeddin'in (1240-1249) dul hanımı Şecerü'd-Dürr'ü (1250) hükümdar ilan etmişlerdir.¹ Ancak, bir kadının hükümdar ilan edilmesi İslam âleminde alay konusu olunca, Şecerü'd-Dürr Memlûk emirlerinden Aybek ile evlenerek yeni kocası lehine tahttan feragat etmiştir.² Bu hadise Memlûklerin köle asıllı olduklarını göz önünde bulundurarak, başlangıçta kendilerini tahta geçme hakkına sahip görmediklerini ortaya koymaktadır. Ancak kısa bir süre sonra özellikle Moğollara karşı elde edilen başarılar sebebiyle özgüvenleri artan Memlûkler, daha ilk yıllarda Bahri zamanında irsiyet prensibine dayalı bir idare tarzı oluşturmayı denemişlerdir. Nitekim özellikle Bahri Memlûklerin ilk devresinde tahta geçen her Memlûk sultanı kendi hanedanını oluşturmak amacıyla kendisinden sonrası için oğlunu veliaht tayin etmiş veya tayin etme teşebbüsünde bulunmuşsa da, bu sistem fazla kabul görmemiş ve küçük çaplı bazı istisnalar haricinde Memlûk devrinin sonuna kadar bir veraset ve saltanat usulü yerleşmemiştir.

Memlûklerde veraset sisteminin yerleştirilme çalışmaları ilk defa Memlûk sultanı el-Melik el-Muiz Aybek'in (1250-1257) ölümünden sonra olmuştur.³

¹ İbn Abdzâhir - el-Kâdi Muhyiddin, *el-Ravz ez-Zâhir fi Siret el-Melik ez-Zâhir*, Nşr. S.F. Sadeque, Dacca 1956, s. 245; el-Makrizî - Takiyy ed-Din Ahmed b. 'Ali, *Kitâb es-Sulûk li Ma'rifet Duvel el-Mulûk*, Tah. Muhammed 'Abd el-Kâdir Atâ, C. I, Beyrut 1997, s. 361. Daha sonraki devirlerde Timur devletinin kurucusu Emir Timur da Moğol Hanları ailesine mensup olmadığı için hükümdarlığı süresince Han unvanını kullanamamıştır. Timur, ancak bu sülaleye mensup bir hanımla evlenmek suretiyle küregen yani han damadı unvanını alabilmiştir. Bkz. İsmail Aka, "Timurlularda Hâkimiyet Anlayışı", *Prof. Dr. İsmail Aka Makaleler 2*, (Haz. S. Yalçın, Ş. Gedikli), Ankara 2005, s. 71-78.

² el-Makrizî, *a.g.e.*, C. I, s. 368; İbn Tağribirdi - Cemaleddin Ebi'l-Mehâsin Yusuf, *el-Menhelü's-Sâfi ve el-Müstevfî ba'de el-Vâfi*, Tah. Muhammed Muhammed Emin, C. VI, Kahire 1990, s. 373-379; Said A. Aşur, *el-Asr el-Memlûki fi Mısır ve eş-Şam*, Kahire 1976, s. 14-15; Kasım Abduh Kasım, *Asr Selâtin el-Memâlik, et-Tarih es-Siyasi ve el-İctima'i*, Kahire 1998, s. 21-24.

³ Bazı Memlûk kaynakları Memlûk devletinin ilk hükümdarı olarak Şecerü'd-Dürr'ü kabul ederler.

Aybek'in küçük yaştaki oğlu Ali Memlûk ümerası tarafından el-Melik el-Man-sur lakabıyla sultan ilan edilmiştir. Ancak bu teşebbüs zamanın nüfuzlu emirlerden Kutuz'un müdahalesiyle kısa zamanda son bulmuştur. el-Melikü'z-Zâhir Rukneddin Baybars (1260-1277)'da kendisinden sonrası için bir hanedan oluşturmak ve bir veraset sistemi yerleştirmek amacıyla daha saltanatının ilk yıllarında 1264'te düzenlediği büyük bir merasimle, oğlu el-Melik es-Said Berke'yi veliahd ilan ederek ümerâ ve devlet erkanından biat almıştır.⁴ Memlûk emirleri Baybars'ın ölümünden sonra, hatırasına hürmeten oğulları Said Berke (1277-1279) ve Sülemiş'i (1279) çok kısa süreli de olsa sıra ile tahta çıkarmışlardır. Ancak bu sadakat çok uzun sürmemiş ve kısa süre sonra Atabekü'l-asakir unvanı ile devletin idaresinde söz sahibi olan emir Kalavun el-Elfi (1279-1290) tıpkı Kutuz'un ileri sürdüğü gerekçeye dayanarak; "*Küçük yaşta bir çocuğun devletin ağır yükünü kaldıramayacağı, bunun için tecrübeli ve dirayetli bir kişinin tahta geçmesi icab eder.*" iddiasıyla tahtı ele geçirmiştir. Bu konuda en ciddi ve uzun süreli veraset uygulaması Kalavun ve çocukları tarafından 1279-1382 yılları arasında yaklaşık bir asır uygulama alanına konulmuştur.⁵ Ancak bu uygulama esas olarak, bir hanedan oluşturmaktan ziyade Memlûk emirlerinin kendi aralarındaki nüfuz mücadelesini önlemeye yönelik bir teşebbüs ve çıkar yol olarak göze çarpmaktadır.⁶ Nitekim Bahri Memlûklerin son 40 yılında Kalavun'un torunlarından toplam 12 kişinin kısa sürelerle tahta çıkmış olması, devlette ortaya çıkan kaos ve istikrarsızlık ortamını ve buna bağlı olarak nüfuzlu Memlûk emirleri arasındaki mücadeleyi de açıkça ortaya koymaktadır. Burci Memlûkleri Dönemi'nde ise veraset sistemini yerleştirme teşebbüsleri tamamen akim kalacak ve iktidar güçlü emirler arasında devamlı el değiştiren bir makam haline gelecektir.⁷

Tahta çıkışta bir veraset prensibi oluşturamayan Memlûkler, iktidarı ele geçirmede aslında kendilerine has bir prensibi uygulama alanına koymuşlardır. Devletin kuruluş aşamasında, Kutuz ve Kalavun'un iktidarı ele geçirirken ileri sürdükleri ve ümerâ tarafından da hiç itiraz edilmeden kabul gören "*devleti idare için güçlü, kudretli ve tecrübeli sultan gereklidir*" gerekçesi, Memlûk devleti tarihi boyunca sürecek kanlı taht mücadelelerinin de bir işareti olmuştur. Bu uygulamanın ilk ve en açık örneğini Rükneddin Baybars el-Bundukdârî'nin tahta çıkışı esnasında da görmek mümkündür. Arkadaşlarıyla bera-

⁴ el-Makrizî, *a.g.e.*, C. II, s. 10-11.

⁵ Abd el-Basit, *Nüzhe el-Esatin fi men Veliye Mısır min es-Selâtin*, Tah. M. Kemaleddin İzzeddin Ali, Kahire 1987, s. 79-112; Kâzım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlûkleri", *D.G.B.İ.T.*, C. VI, İstanbul 1992, s. 472-499; İsmail Yiğit, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C. VII, İstanbul 1991, s. 57-94.

⁶ Melik Nasır Muhammed'in ölümü üzerine tahtı ele geçirmek için nüfuzlu Memlûk emirleri arasında mücadeleler baş göstermişti. Bunun üzerine iç çekişmelere son vermek isteyen emirler "*sultanlık makamını en-Nasır'ın soyundan dışarı çıkarmayalım. Onun reşit olmayan oğullarından birisini seçelim ki ondan da bize kötülük gelmesin*" dediler. Bkz. Samira Kortantamer, *Bahri Memlûklarda Üst Yönetim Mensupları ve Aralarındaki İlişkiler*, İzmir 1990, s. 35.

⁷ Veliyaht tayiniyle iktidara gelen sultan çocuklarından sadece el-Ferec b. Berkuk 12 yıl tahta kalabilmiş, babalarının vasiyeti gereği tahta çıkarılan diğer sultan çocuklarının saltanat müddetleri birkaç ayla sınırlı kalmıştır. Koprıman, *a.g.e.*, s. 472-499; Ali Aktan, "Memlûklerde Saltanat Değişikliği Usulü", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, Erzurum 1990, s. 275.

ber mevcut sultan el-Melik el-Muzaffer Kutuz'u öldüren Baybars, karargaha gelerek durumu Atabekü'l-Asakir Fariseddin Aktay el-Musta'reb'e bildirmiştir. Atabekü'l-Asakir'in "sultanı öldüren sultan olur" sözleriyle Baybars'a taht yolunu gösteren hareketi, bu prensibin oluşmasında önemli rol oynamıştır.⁸ Nitekim bundan sonra iktidarı ele geçirmek isteyen nüfuzlu Memlûk emirleri bu gerekçeden hareketle tahtı ele geçirmek için daima rakipleriyle amansız mücadelelere girişeceklerdir. Veraset sisteminin uygulanabilirliğine inanmalarına rağmen Memlûk sultanlarının kendilerinden sonrası için oğullarını veliahd tayin etmelerine günün değişen şartları gereği Memlûk umerâsı genel olarak bağlılık göstermişlerdir.

Askerî hiyerarşinin hâkim olduğu Memlûklerde devlet hayatında en etkili şahıslar, ordu içerisinde üst rütbeli ümeradır. Bu sebeple nüfuzlu emirler, devlet hayatında çok etkin bir rol oynamışlardır.⁹ Bahrî Memlûkleri Dönemi'nde devlet teşkilatında güç ve nüfuz sahibi olarak etkin konumda olan emirlerden birisi de Sungur el-Aşkar'dır.¹⁰

Bahrî Memlûklerin reisi konumunda olan Aktay'ın, Sultan Aybek tarafından öldürülmesinden sonra, kalabalık bir bahriye grubu başlarında emir Baybars el-Bundukdari olduğu halde Kahire'yi terk ederek Suriye'de bulunan Eyyubî emirlerine sığınır. Suriye'ye kaçan bu mülteci Bahri memlûkleri arasında ileri gelen emirlerden Sungur el-Aşkar da bulunmaktadır. Emir Sungur el-Aşkar, daha sonra tıpkı diğer memlûk emirleri gibi, Suriye bölgesinde birtakım siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmuş ve bu faaliyetlerinde başarı elde edemeyince Memlûk devletinin Sultan Kutuz idaresinde Moğollarla mücadeleye başlamak üzere olduğu sıralarda tekrar Mısır'a dönerek Memlûk ordusuna katılmıştır.¹¹

Sungur el-Aşkar hakkında Memlûk kaynaklarında yer yer tafsilatlı bilgiler verilmektedir. Sungur el-Aşkar, gerek Memlûk Devleti'nin dâhili olaylarında gerekse Memlûk-Ermeni ve Memlûk-Moğol münasebetlerinde önemli rol oynayan devlet ricali arasında dikkat çeken simalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹² Diğer taraftan emir Sungur el-Aşkar, Sultan el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın ölümünden sonra hâkimiyet mücadelelerine de katılmıştır. O, Baybars'ın iki oğlunun ardından bir ihtilalle idareyi ele alan Kalavun'un hükümlerine karşı çıkarak, Şam'da kendi saltanatını ilan etmiş ve Memlûk

⁸ Süleyman Özbek, "Memlûklerde Meşruiyet Arayışları ve Saltanat İnşasına Yönelik Çabalar, "Sultanı Öldüren Sultan Olur", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXII / 53, Ankara, Mart 2013, s. 155-172; Ahmet Sağlam, "Ortaçağda Orijinal Bir Siyasi Yapı: Güçlü ve Nüfuzlu Her Emir Sultan Olur", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Aralık 2015, s. 107-126.

⁹ Hatice Güler, *Memlûk Sultanlarının Alayları (1250-1517)*, İstanbul 2018, s. 63-64.

¹⁰ Cüneyt Kanat, "Memlûklerin Baybars Zamanındaki (1360-1377) Suriye-Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü", *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)*, *Bildiriler*, Adana 1999, s. 425.

¹¹ Kanat, "a.g.m.", s. 425-426.

¹² en-Nuveyrî, Şehâbüddin Ahmed bin 'Abd el-Vahhâb, *Nihâyet el-Ereb fi Funûn el-Edeb*, (Tah. Necib Mustafa Fevvâz ve Hikmet Keşli Fevvâz), C. XXX, Beyrut 2004, s. 99; el-Makrizî, *a.g.e.*, C. II, s. 51; İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 88-89.

Devleti'nin kuruluş felsefesine uygun olarak pazu gücüyle tahtı ele geçirmeye çalışmıştır.¹³

2. Sungur el-Aşkar'ın Gençlik Yılları

Sungur el-Aşkar; Eyyübilerin yıkılış evresini görmüş yıkılıştaki bizzat rol oynamış sonrasında kurulan Memlûk Devleti'nin yaklaşık elli yılına tanıklık etmiş tecrübeli bir emirdir. Memlûk kaynakları, özellikle el-Melik ez-Zâhir Baybars ve Kalavun'un ilk yıllarına ait dönemin olaylarından bahsederken Sungur el-Aşkar hakkında bol malumat verirler. Ancak, aynı kaynaklar onun çocukluk ve gençlik evresine dair yeterli bilgi vermezler.

Kaynakların verdiği bilgiye göre; asıl adı Sungur b. Abdillâh es-Sâlihî en-Necmî, Emir Şemsüddîn'dir.¹⁴ Sungur el-Aşkar, es-Sâlihî nisbesinden de anlaşılacağı üzere Eyyübî sultanı el-Melik es-Sâlih Necmeddin Eyyüb'un memlûklerindenidir. Sâlih Necmeddin Eyyüb'un vefatından sonra diğer memlûkler gibi Sungur el-Aşkar da Bahriyye emirleri arasına dâhil olmuştur.¹⁵

3. Sungur el-Aşkar'ın Moğollarla Münasebeti

Cengiz Han'ın torunu Hülâgu tarafından kurulan İlhanlılar, Moğol İmparatorluğu'nun batıdaki temsilcisi konumundaydı. İlhanlılar, kuruluşlarından itibaren ilk elli yıl boyunca yani 13. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Orta Doğu'da etkinliklerini ciddi biçimde göstermişlerdi.¹⁶ İlhanlıların kurulup gelişmekte olduğu dönem, aynı zamanda Memlûk Devleti'nin kurulup (1250) geliştiği bir dönem olmuştur. Özellikle Sultan Baybars zamanı, Memlûk Devleti'nin sistemleştiği ve Orta Doğu'da gücünü etkin olarak gösterdiği bir devre olmuştur.

Memlûkler, 1260 yılında Ayn-ı Calut mevkiinde Moğolları bozguna uğratarak büyük bir zafer kazanmışlardı. Daha sonra Moğolların, Sultan Baybars zamanında Suriye'ye düzenlemiş oldukları ilk askeri hareket ise 1260 yılının Kasım ayında meydana gelmişti. Fakat bu harekât esnasında Moğollar bir başarı elde edememişlerdi. Ardından 1261 yılının Nisan ve Mayıs aylarında yeniden harekâta başlayan Moğollar, bu sefer Musul'u ele geçirmeyi başarmışlardı. Sultan Baybars'ın Moğollara karşı almış olduğu en önemli icraatlardan birisi de Altın-Orda Devleti hükümdarı Berke ile iyi ilişkiler tesis etmesiydi. Sultan Baybars, Berke'yi İlhanlı hükümdarı Hülâgu üzerine mücadeleye teşvik etmek suretiyle bu iki devleti sıcak savaşın eşiğine getirmişti. Neticede Sultan Baybars, Hülâgu'yu Mısır ve Suriye'den uzak tutmayı başarmış ve Moğolların büyük bir kuvvetle Memlûk topraklarına saldırmalarını önlemişti.¹⁷

¹³ A.e., C. VI, s. 91.

¹⁴ Çalışmamızda kısaca "Sungur el-Aşkar" adını kullanacağız.

¹⁵ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 87-88.

¹⁶ Abdülkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *Türkler*, C. VIII, Ankara 2002, s. 611. Ayrıca İlhanlılar, Çağataylıların güçlenip etkin hale gelmeleri sebebiyle kuruluşlarından beri destek gördükleri Moğolistan'daki büyük kağanlardan artık yardım alamaz olmuşlardı. Bu durum İlhanlıları oldukça olumsuz etkilemişti. Neticedeyse İlhanlılar, yabancıları oldukları Orta Doğu coğrafyasında güçlü Müslüman kültürün içerisinde eriyip gitmişlerdir. Bkz. İlhan Erdem, "Olcaytu Han Devrinde Horasan'da İlhanlı-Çağataylı Mücadeleleri", *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Denizli 1997, s. 111.

¹⁷ Süleyman Özbek, *Moğolları Durduran Türk-Sultan Baybars*, Ankara 2018, s. 93-95.

Moğollarla mücadele eden Sultan Baybars, 1277 yılında İlhanlıların himayesinde bulunan Türkiye Selçuklularına karşı yapmış olduğu Anadolu seferiyle Moğollara büyük bir darbe vurmuş, Türkiye Selçuklularını zora sokmuş buna karşın Moğollara karşı mücadele eden Türkmenleri de cesaretlendirmişti.¹⁸

Kaynaklarda Sunkuru'l-Aşkar'ın adı yoğun olarak Hülagu'nun Suriye'yi istila ettiği dönemde öne çıkmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi Sultan İzzeddin Aybek'in, Bahrilerin lideri Fariseddin Aktay'ı bertaraf ettiğinde bir grup Memlûk emiri Kahire'yi terk ederek Suriye'ye Eyyubi meliklerinin yanına kaçmışlardı. İşte bu kaçan Bahri Memlûkler arasında Sunkur el-Aşkar'da bulunuyordu.

Sungur el-Aşkar, Suriye'de siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunurken Halep Emiri el-Melik en-Nâsır Yusuf tarafından tutuklanarak hapse atılmıştı. Sungur el-Aşkar hapiste iken İlhanlı hükümdarı Hülagu, büyük bir orduyla Suriye'ye gelmiş ve Halep'i ele geçirmişti. Hülagu, Sungur el-Aşkar gibi önemli bir memlûk emirini hapisten çıkartarak iyi muamelelerde bulundu ve sonrasında İlhanlı başkentine dönerken onu da beraberinde götürdü. Sungur el-Aşkar, İlhanlı başkentinde Hülagu ve diğer Moğol idarecilerinden saygı ve çeşitli in'amlar göyerek üst düzey bir Moğol komutanı gibi yaşamaya başladı. Hatta kaynaklar Sungur el-Aşkar'ın burada bir Moğol kadınla evlendiğini ve bu evlilikten çocukları da olduğunu zikrederler.¹⁹

4. Sungur el-Aşkar'ın el-Melik ez-Zâhir Baybars İle Münasebeti

ez-Zâhir Baybars, Memlûk sultanı olduğunda arkadaşı olan Sungur el-Aşkar'ı unutmamış ve gizlice gönderdiği mektuplarla onu İlhanlı ülkesinden ayrılarak Mısır'a gelmesi hususunda davet ve teşvikte bulunmuştur. Fakat muhtemelen İlhanlı sarayındaki hayatından ve sahip olduğu makam ve mevkidenden hoşnut olan Sungur el-Aşkar, Memlûk sultanı Baybars'ın bu teklifini kabul etmemiştir.²⁰

el-Melik ez-Zâhir Baybars neden Sungur el-Aşkar'ı Mısır'a davet etti? el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın, hayat hikayesi ve karakter yapısına bakıldığında arkadaşlarına vefa ve sadakat duygusu öne çıkan bir devlet adamıdır. Öncelikle çocukluk arkadaşı ve memlûk terbiyesi içerisinde Hoşdaşı olan bir dostunun, Moğol illerinde esir olarak kalmasını istemediğinden onu kurtarmak için bir teşebbüste bulunma ihtiyacı hissetmiş olabilir. Bundan daha da önemlisi, iyi bir asker ve devlet adamı olan Sungur el-Aşkar'ın, rakibi olan İlhanlıların hizmetinde bulunmasını istemeyerek, Memlûk devleti hizmetinde olmasını arzu ettiği için onu Mısır'a davet ettiği de göz ardı edilmemelidir. Buna karşın Sungur el-Aşkar'ın ilk başlarda Baybars'ın davetini kabul etmemesini ise Memlûk yönetimine olan küskünlüğü ile açıklamak gerekmektedir.

1259-1260 yılında Kral Hetum, Moğolların Anadolu'yu işgalleri sürecinde onlarla işbirliği yapmış ve Moğolları Suriye'ye yönlendirerek işgal için teşvik etmişti. Moğolların Suriye'yi işgal ederek arkasından da Mısır'a yönelecek olması Memlûkler için bir tehlike arz etmekteydi. Sultan Baybars, gerek Çu-

¹⁸ Koprman, *a.g.e.*, s. 460; İlhan Erdem, *Türkiye Selçukluları-İlhanlı İtişkileri (1258-1308)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1995, s. 236.

¹⁹ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 88.

²⁰ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 88.

kurova Ermeni prensliğinin bölgedeki tüccar kafilelerini vurarak ticareti sekteye uğratmasını gerekse Kral Hetum'un Moğolları Suriye ve Mısır üzerine sefere teşvik etmesini affetmeyerek bir ordu hazırlatarak Ermeni prensliğinin üzerine gönderdi. Memluk ordusu, 24 Ağustos 1266 tarihinde Kral Hetum'u ve onu destekleyenleri büyük bir yenilgiye uğrattı. Bu savaş esnasında Kral Hetum'un oğullarından birisi tutuklanmış, birisi de savaş alanında öldürülmüştü. Savaşın ardından Sis²¹ (Kozan) merkezli Ermeni prensliği bir daha eski gücünü toparlayamadı. Diğer taraftan Ermeni kralı Hetum, Memlüklere karşı yakın ilişkiler kurduğu İlhanlılardan yardım almak için Tebriz'e gitmek zorunda kaldı.²²

el-Melik ez-Zâhir Baybars, 1266 Ermeni seferinde Sis sahibi Kral Hetum'un oğlu Prens Leon'u esir etmişti. Kral Hetum, oğlunu kurtarmak için harekete geçti. Kral Hetum, el-Melik ez-Zâhir Baybars'tan oğlunun serbest kalmasını talep etti. Bu arada el-Melik ez-Zâhir Baybars, Antakya'yı ele geçirmişti. Bu sırada Sis sahibi Kral Hetum, el-Melik ez-Zâhir Baybars'a bir elçi ile birlikte bir mektup göndermişti. Çok mal vermeye hazır olan Ermeni kralı mektubunda Moğollardan aldığı üç kaleyi²³ el-Melik ez-Zâhir Baybars'a vermediği teklif etmişti ve bunların karşılığındaysa oğlunun serbest bırakılmasını talep etmekteydi.²⁴

el-Melik ez-Zâhir Baybars Ermeni kralının bu teklifini kabul etmemiş ancak karşı bir teklifte bulunmuştur. Bu teklifinde el-Melik ez-Zâhir Baybars, Ermeni kralından oğluna karşılık hem onun vermeyi taahhüt ettiği üç kaleyi almak istediğini hem de Moğolların yanında olan Sungur el-Aşkar'ı ne yapıp edip getirmesini ondan talep etti.²⁵ Sis sahibinin oğlunu kurtarmak için hem para hem de ülkesinin bazı önemli kalelerini vermeyi teklif etmiş olduğu görülmektedir. Diğer yandan el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın da ne pahasına olursa olsun Sungur el-Aşkar'ı Moğolların yanından Mısır'a getirtip devlet kademesinde ondan istifade etme noktasında oldukça ısrarlı olduğu anlaşılmaktadır.

Memlük ordusunun Akka'yı yağmalamasından sonra Kral Hetum'un elçisi ile Beyrut elçisi el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın huzuruna gelmişlerdi. Elçilerin beraberinde Müslüman esirlerden bir grup ve tüccarların malları bulunmaktaydı.²⁶

Devamlı surette Kral Hetum, oğlunun serbest bırakılması için girişimlerde bulunmaktan bir türlü vazgeçmemekteydi.²⁷ Oğlunun serbest kalması karşılığında birçok mal ve kaleyi vermek için hazırdı. Ancak el-Melik ez-Zâhir

²¹ "Sis" diye adlandırılan yer "Kozan"dır. Bkz. M.C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 74, 88, 137.

²² Kopruman, *a.g.e.*, C. VI, s. 464-465.

²³ Bu kalelerin sayısı hakkında en-Nuveyrî, el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın Kral Hetum'dan oğluna bedel olarak Behisni, Derbsâk, Merzibân, Ra'bân, er-Rûb ve Şeyh el-Hadid kalelerini almak istediğini belirtir. el-Makrizî ise Kral Hetum'un oğlu için Behesni ve Derbsâk kaleleriyle İslâm ülkelerinden aldığı yerlerin tamamını yapılan sulh karşılığı vereceğini ifade etmektedir. Bunlara ilaveten İbn Tağribirdî'de Kral Hetum'un Behisni, Derbsâk ve Ra'bân kalelerini vereceğini zikretmektedir. Bkz. en-Nuveyrî, *a.g.e.*, C. XXX, s. 99; el-Makrizî, *a.g.e.*, C. II, s. 51; İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 88.

²⁴ *A.e.*, C. VI, s. 88.

²⁵ *A.e.*, C. VI, s. 88-89.

²⁶ en-Nuveyrî, *a.g.e.*, C. XXX, s. 89-90.

²⁷ el-Makrizî, *a.g.e.*, C. II, s. 51.

Baybars ise Ermeni kralının bu fidesini yeterli görmemiş ve kraldan Sungur el-Aşkar'ı getirmesini istemişti.²⁸

666 (1267/1268) yılında Kral Hetum ile şartlı bir anlaşma imzalandı. Her ne pahasına olursa olsun Kral Hetum, Sungur el-Aşkar'ı Moğollardan kurtarıp el-Melik ez-Zâhir Baybars'a gönderecekti. Kral Hetum'un bu yaptığına karşılık el-Melik ez-Zâhir Baybars ise kralın oğlunu serbest bırakacaktı.²⁹ Çünkü Ermeni Kralı Hetum, İlhanlı hükümdarı Hülagu'ya itaatini arz ettiği için bu iki hükümdarın arası oldukça iyiydi.³⁰ Bu durumu çok iyi bilen el-Melik ez-Zâhir Baybars, Kral Hetum'un Moğol hükümdarıyla olan dostluğundan istifade etmek istemiş ve ondan Sungur el-Aşkar'ı ne yapıp edip İlhanlı ülkesinden getirmesini istemiştir. Bunun karşılığında da Ermeni kralına oğlunu serbest bırakacağını beyan etmişti.

el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın teklifini kabul eden Kral Hetum, Sungur el-Aşkar'ın getirilmesi için bir hile planladı. Daha sonra Kral Hetum, Bahri Memlûklerden olan Emîr Alemüddîn Sultan ile birlikte İlhanlı ülkesine Sungur el-Aşkar'ın yanına gittiler. Fakat bu planı ise kimse bilmemekteydi. Kral Hetum ve Emîr Alemüddîn Sultan yolculukları esnasında Ermeni elbisesi giyerek yollarına devam etmişlerdi. Nihayet bu iki şahıs Sungur el-Aşkar ile yüz yüze görüşmeye muvaffak oldular. Kral Hetum ve Emîr Alemüddîn Sultan görüşme esnasında Memlûk sultanı Baybars'ın kendisini sevdiğini ve kendisine değer verdiğini belirterek Sungur el-Aşkar'a Mısır'a gitmesi için teşvikte bulundular. İlk başlarda Sungur el-Aşkar bu durumdan korksa da nihayetinde Kral Hetum ve Emîr Alemüddîn Sultan'ın söylediklerini dikkate aldı. Ardından Sungur el-Aşkar bu iki şahısla birlikte Ermeni elbisesi giyerek İlhanlı ülkesinden kaçtı.³¹

Daha sonra Kral Hetum vermeyi taahhüt etmiş olduğu kalelerin teslimi hususunda tereddüt gösterdi. Bunun üzerine el-Melik ez-Zâhir Baybars, Kral Hetum'a tehdit dolu bir mektup gönderdi. Bunun üzerine telaşa kapılan Kral Hetum, taahhüt ettiği kaleleri vereceğini bildirdi.³² Kral Hetum, hazırladığı mükemmel plan sayesinde bütün riskleri göze alarak Sungur el-Aşkar'ı İlhanlı ülkesinden ikna ederek getirmeyi başarmıştı. Planın başarılı bir şekilde neticelenmesinin ardından Kral Hetum kendince Sungur el-Aşkar'ı getirme girişiminin oğlunun verilmesine denk geleceğini ve bu sebeple kaleleri vermesine lüzum olmayacağını düşündü. Fakat bu durumu el-Melik ez-Zâhir Baybars kabul etmeyince Kral Hetum mecburen oğluna karşılık daha önce söz verdiği üzere kaleleri de verdi.

Kral Hetum, Emîr Alemüddîn ve Sungur el-Aşkar Antakya'ya geldiler. Antakya'da buldukları sırada Emîr Alemüddîn Sultan, el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın huzuruna giderek Sungur el-Aşkar'ı Moğol ülkesinden getirdiklerini haber verdi. Bu arada el-Melik ez-Zâhir Baybars, Antakya'dan Şam'a -17 Ramazan 666 yılında Cumartesi günü (31 Mayıs 1268)- gitmişti.³³

²⁸ Baybars el-Mansûri, *et-Tuhfetu'l-Mulûkiyye fi'd-Devleti't-Turkiyye*, Çev. Hüseyin Polat, Ankara 2016, s. 56.

²⁹ *A.e.*, s. 55-56.

³⁰ Ayşe D. Erdem Kuşçu, "İlhanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Memlûklerle İlk Teması", *Türkler*, C. VIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 625.

³¹ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 89.

³² en-Nuveyrî, *a.g.e.*, C. XXX, s. 99; el-Makrizî, *a.g.e.*, C. II, s. 51.

³³ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 89.

Daha sonra Sungur el-Aşkar ile Kral Hetum'un oğlu Leon'un karşılıklı olarak değişimi için taraflar Sis dolaylarında bulunan nehrin kıyısında buluştular. Sungur el-Aşkar, Ermeni elbiseleri giymiş vaziyette nehrin kıyısına gelmişti. Bu arada el-Melik ez-Zâhir Baybars, Sis sahibi Kral Hetum'un vermeyi taahhüt ettiği kaleleri de aldı. Fakat Sis sahibi Kral Hetum, Behesni³⁴ kalesini vermemişti. Çünkü Sis sahibi Kral Hetum bu kale hususunda Sungur el-Aşkar'dan el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın nezdinde kendisi için şefaatte bulunmasını talep etmişti. Sungur el-Aşkar da bu hususta Kral Hetum'a bir söz vererek el-Melik ez-Zâhir Baybars'tan bu kaleyi talep edeceğini söyledi. Daha sonra Sungur el-Aşkar, el-Melik ez-Zâhir Baybars'tan bu kaleyi Kral Hetum'a vermesini rica etti. el-Melik ez-Zâhir Baybars, Sungur el-Aşkar'ın bu ricasını kabul ederek Behesni kalesini Sis sahibi Hetum'a verdi.³⁵ Netice itibariyle Sungur el-Aşkar'ın Ermeni kralının oğluyla takas yoluyla değiştirilerek el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın yanına geldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Memlûk sultanının sevdiği ve getirilmesinde ısrarcı olduğu emîrin ricasını kırmayıp onun için bir kaleden de vazgeçtiği görülmektedir.

19 Şevval 666'da (2 Temmuz 1268) el-Melik ez-Zâhir Baybars, Şam'dan yola çıktı ve el-Kuteyf'e de konakladı. Bu sırada Sungur el-Aşkar'ın Hân el-Menâh'a ulaştığı haberi sultana geldi. Sultan, Hân el-Menâh'a yalnız bir şekilde gizlice gitmişti. Sultan ile Sungur el-Aşkar, Hân el-Menâh'da bulunan ed-Dihliz'de gece boyunca oturup sohbet ettiler. Sabahleyin sultan ile Sungur el-Aşkar, ed-Dihliz'den çıktılar. Bu arada askerler sultanın yalnız başına gizlice ed-Dihliz'e nasıl geldiğine şaşırıldılar. Sultan, gece boyunca sohbet ettiği Sungur el-Aşkar'a Behesni Kalesi'nin kendilerinde kalmasının lüzumunu ifade etmişti. Fakat Sungur el-Aşkar kendisinin Kral Hetum'a bir söz verdiğini belirtmişti.³⁶

15 Nisan 1277 tarihinde Elbistan Ovası'nda Memlûkler ile Moğollar arasında bir savaş meydana geldi. Bu savaşı Memlûkler kazandı. el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın öncü kuvvetlerinin başında komutan olarak bulunan Sungur el-Aşkar, savaşın kazanılmasında büyük bir rol oynamıştır. Sungur el-Aşkar, Moğol öncü kuvvetleri olan Giray komutasındaki üç bin kişiyi yenmiş ve birçok Moğol askerini de esir etmişti.³⁷

5. Sungur el-Aşkar'ın Şam'da Sultanlığını İlan Etmesi

el-Melik ez-Zâhir Baybars³⁸tan sonra tahta oğlu el-Melik es-Said Berke³⁹ geçti (1277). Baybars hayattayken oğlu el-Melik es-Said Berke'yi veliaht olarak

³⁴ "Behesni" diye ifade edilen yer "Besni"dir. Tekindağ, *Berkuk*, s. 137.

³⁵ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 89-90.

³⁶ *A.e.*, C. VI, s. 90.

³⁷ Bahattin Keleş, "Sultan Baybars ve Abaka Han'ın Kayseri'ye Gelişlerinin Türkiye Selçukluları Bakımından Değerlendirilmesi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, No: 67, Bahar 2018, s. 332.

³⁸ Ebu'l-Fidâ, Sultan Baybars'ın 27 Muharrem 676 yılında Perşembe günü Şam'da zeval vakti vefat ettiğini belirtir. İbn Hallikân'da 27 Muharrem 676 yılında Perşembe günü Baybars'ın vefat ettiğini belirtir. Bkz. Ebu'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbâr el-Beşer*, C. II, Kahire 1286, s. 342; İbn Hallikân - Ebu'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyât el-A'yan ve Enbâü Ebnâ' ez-Zamân*, C. IV, Tah. İhsân Abbâs, Beyrut t.y., s. 156.

³⁹ İbn Hallikân el-Melik es-Said'in 11 Zilkade 678 (14 Mart 1280) tarihinde Cuma günü Kerek'te vefat ettiğini belirtir. Bkz. *A.e.*, C. IV, s. 156.

atamıştı. Emîrler ve askerler, el-Melik es-Saîd Berke'yi 678 (1279) yılında azledip yerine el-Melik el-Âdil Bedreddin Süleymîş'i sultan yaptılar. Emîrler, el-Melik el-Âdil Bedreddin Süleymîş'i de 678 (1279) senesinde azledip onun yerine el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun'u sultan olarak tahta çıkardılar. el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun on iki yıl sultanlık yapmış ve altmış yaşına yakın vefat etmiştir. el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun 689 (1290) yılında vefat etti ve yerine oğlu el-Melik el-Eşref Selahaddin Halil sultan oldu (1290-1293).⁴⁰

el-Melik ez-Zâhir Baybars'a oldukça yakın olan Sungur el-Aşkar, Memlûklerin önemli emirlerinden birisiydi. Sungur el-Aşkar, el-Melik ez-Zâhir Baybars ölünceye kadar hem onun çok yakını hem de âdeta onun müsteşarı gibi olmuştu.⁴¹ el-Melik ez-Zâhir Baybars öldükten sonra Sungur el-Aşkar, Baybars'ın oğlu el-Melik es-Saîd Berke'ye bağlı büyük emirlerden birisi olmuştu.⁴² el-Melik es-Saîd Berke'den sonra el-Melik el-Âdil Bedreddin Süleymîş ve el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun zamanlarında da büyük bir emîr olarak vazife yaptı.⁴³ Bu dönemlerde Sungur el-Aşkar, Şam Nâibliği görevinde kalmaya devam etti.⁴⁴

Sungur el-Aşkar, Şam'a Cemâziye'l-Âhir 678'de (Ekim/Kasım 1279) gelmiş ve oranın nâibliğini⁴⁵ üstlenmişti.⁴⁶ Sungur el-Aşkar, Şam'a geldi ve Şam halkıyla bir görüşme yaptı. Onun gelmesi hasebiyle Şam süslenmişti. el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun, sultan oluncaya kadar Sungur el-Aşkar, Şam nâibliği görevini yapmaya devam etti. Sungur el-Aşkar, el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun'un sultanlığına razı olmadı ve bunun üzerine Şam'da sultanlığını ilan etti. Sungur el-Aşkar lakap olarak da "*el-Melik el-Kâmîl*"i kullandı. Daha sonra Gazze dolaylarında asker topladı.⁴⁷ Diğer taraftan kuzeybatı Suriye'de tarihi öneme sahip Şeyzer şehri, Sultan Kalavun döneminde bir yıl civarında isyan etmiş olan Sungur el-Aşkar'ın idaresinde kalmıştı (679-1280/1281).⁴⁸ Sungur el-Aşkar'ın Şam'da bağımsızlığını ilan etmesi üzerine el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun büyük bir orduyu Şam'a Sungur

⁴⁰ İbn el-Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi*, C. XIII, s. 467, 470, 485-487, 525-526, 528.

⁴¹ İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 90.

⁴² İbn İyâs, *a.g.e.*, s. 93.

⁴³ İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 90-91.

⁴⁴ *A.e.*, C. VI, s. 91; İbn İyâs, *a.g.e.*, s. 95.

⁴⁵ "*Nâib*" (Nâibü'l-Kâfil), vekil, muâvin (yardımcı) gibi anlamlara gelmektedir. Nâib, sultanın şahsi hizmetinde ve yakınında bulunan yirmi beş rütbe içerisindeki görevlilerden birincisidir. Nâib, ikinci sultan olarak ta tarif edilmektedir. Memlûklerde vezirliğin yerine "*nâib*" geçmiş olup askeri işleri idare etmekteydi. Bkz. el-Ömerî - İbn Fazlullah Şihâbüddin Ebi el-Abbâs Ahmed b. Yahya, *Mesâlik el-Ebsâr fî Memâlik el-Emsâr*, Tah. Dorothea Krawulsky, Beyrut 1986, s. 116; a.m.f., *et-Ta'rif bi el-Mustalah eş-Şerîf*, Mısır 1312, s. 65-66; el-Kalkaşandî - Ebü el-Abbâs Ahmed b. 'Ali, *Subh el-'Aşâ fî Sınâ'at el-İnşâ*, C. IV, Kahire 1914, s. 16-17; İbn Haldun - Abd er-Rahmân, *Mukaddime*, Tah. Hâmid Ahmed et-Tâhir, Kahire 2004, s. 300; Quatremère, *Histoire des Sultans Mamlouks de l'Égypte-Mısır Memâlik Sultanlarının Tarihi*, (Ter. Ali Şevket), TTK Kütüphanesi Tercüme Daktilo Metin, Ankara t.y., s. 97.

⁴⁶ Muhammed İlyâs Ebü Mustafâ, *Devr el-Hatar el-Muğûli fî Tevhîd el-Cebhe ed-Dâhiliyye li'l-Memâlik*, Filistin 2016, s. 80-81.

⁴⁷ İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 91.

⁴⁸ Gülây Ögün Bezer, "*Şeyzer*", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XXXIX, İstanbul 2010, s. 106-107.

el-Aşkar'ın üzerine gönderdi. Bu sefer esnasında Memlûk ordusunun başında Emir Sancar el-Halebi bulunmaktaydı.⁴⁹

680 (1281-1282) senesinde Emir Seyfuddin Ayıtmış es-Sâdi Emiri Silâh, Emir Seyfuddin Kara et-Tatarî, Emir Seyfuddin Balaban el-Harunî gibi emirler Sungur el-Aşkar'ın safına geçtiler. Bu arada Şeyzer, Barzay, Akkâr, Blatans, Şuğr ve Bakas gibi kaleler Sungur el-Aşkar'ın kontrolünde bulunmaktaydı.⁵⁰ Bir kısım emirlerin Sungur el-Aşkar'ın tarafına geçmesi ve bazı kalelerin onun kontrolünde olması Sungur el-Aşkar'ı askeri yönden oldukça kuvvetlendirmiştir.

Emir Sancar el-Halebî komutasındaki Memlûk ordusunun Şam'a doğru hareket ettiğini haber alan Sungur el-Aşkar derhal asker toplamaya başladı. Daha sonra iki taraf arasında büyük bir savaş meydana geldi. Şam askerlerinin ekseriyeti Sungur el-Aşkar'dan ayrılmadı. Fakat neticede Şam, Memlûk ordusuna teslim oldu.⁵¹

el-Mansur el-Emir Kalavun ve Emir Hüsâmüddin Toruntây asker topladılar ve Şam'a hareket ettiler. Emir Kalavun ve Emir Hüsâmüddin Toruntây Sihyûn Kalesi'ni kuşattılar. Bu kaleyi Sungur el-Aşkar'ın elinden almak istediler.⁵²

Emir Hüsâmüddin Toruntây Şam'a girdi. Sonra Şam askerleri ile Şam Nâibi Hüsâmüddin Lâcîn Şam'dan çıktı. Hepsî Sihyûn Kalesi'ne doğru yöneltiler ve Muharrem ayında oraya vardılar. Bu arada Sungur el-Aşkar savaş için hazırlık yaptı. Daha sonra iki taraf arasında savaş başladı. Durum çok vahimdi çünkü iki taraftan da çok asker ölmüştü. Mısır ordusunda bulunan askerlerin sayısı çok olduğu için Sungur el-Aşkar müşkül duruma düştü. Sonunda Sungur el-Aşkar kaleyi Emir Hüsâmüddin Toruntây'a teslim etmek istedi. Fakat Sungur el-Aşkar'ın bazı şartları vardı. Emir Hüsâmüddin Toruntây, Sungur el-Aşkar'ın şartlarını kabul etti ve ayrıca yemin de etti. Ardından Emir Hüsâmüddin Toruntây ve askerlerine kalenin kapısı açıldı. Mısır askerleri tarafından Sihyûn Kalesi bir ay kuşatılmıştı.⁵³

6. Sungur el-Aşkar'ın Teslim Olduktan Sonraki Durumu

el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun 684 (1285/1286) yılında Nâibü's-Sultan Emir Toruntay'ı Şam Nâibi Sungur el-Aşkar'ın bulunduğu kaleye gönderdi. Çünkü Sungur el-Aşkar isyan edip ardından sultanlığını ilan etmişti. Emir Toruntay, Sungur el-Aşkar'ın bulunduğu Sihyûn taraflarındaki kaleyi çok şiddetli bir şekilde muhasara etti. Yenileceğini anlayan Sungur el-Aşkar, Emir Toruntay'a bir elçi gönderdi ve aman diledi. Ardından Sungur el-Aşkar'ın bu isteğine cevap verildi. Aman verildi ve ona itimat edildi. O da Sihyûn Kalesi'nden çıkıp Emir Toruntay'ın yanına geldi. Ardından Emir Toruntay, Sungur el-Aşkar ile anlaşma yaptı. Daha sonra Sungur el-Aşkar aile efradını da yanına alıp Mısır diyarı civarında Emir Toruntay ile sohbet etti. Bu sırada Sungur el-Aşkar'ın geldiğinin haberi Memlûk sultanı el-Melik el-Man-

⁴⁹ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 91.

⁵⁰ Baybars el-Mansûrî, *a.g.e.*, s. 88.

⁵¹ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 91.

⁵² *A.e.*, C. VI, s. 94-95.

⁵³ *A.e.*, C. VI, s. 95.

sur Seyfeddin Kalavun'a ulaştı. Sultan da Sungur el-Aşkar'ı karşılamak için çıktı. el-Matariyye yakınındaki Tin Mescidi'ne ulaşıldığında sultan ve Sungur el-Aşkar karşılaştılar. Sungur el-Aşkar sultan ile karşılaştığında atından indi. Aynı şekilde sultan da atından indi. Ardından Sultan ile Sungur el-Aşkar birbirlerinin boynuna sarıldılar. Bu esnada Sungur el-Aşkar ağladı ve sultandan aman talep etti. Akabinde Sultan da Sungur el-Aşkar'a aman mendilini verdi ve bu mendili Sungur el-Aşkar'ın başına koydu. Sonra ikisi de atlarına binip askerî birliğin bulunduğu kaleye yöneldiler. Bu esnada Sungur el-Aşkar sultanın yanında gitmekteydi. Kaleye vardıklarında sultan, Sungur el-Aşkar'a hil'at verdi. Sultan ve beraberindeki emirler kalenin bir mekânında atlarından indiler ve dağıldılar. Bu olayların gerçekleştiği tarih 13 Rebiü'l-evvel 684 (19 Mayıs 1285) yılının Cumartesi günüydü.⁵⁴

Sihyûn Kalesi'nin tesliminden sonra Sungur el-Aşkar, Emîr Hüsâmüddin Toruntây ile Mısır'a gelmişti. Çünkü Sungur el-Aşkar ile Emîr Hüsâmüddin Toruntây arasında bir anlaşma yapılmıştı. Bu anlaşmanın gereği olarak Emîr Hüsâmüddin Toruntây vefatına kadar verdiği sözü tutmuş ve her daim Sungur el-Aşkar'ı müdafaa edip onu korumuştur.⁵⁵

Sungur el-Aşkar, Mısır'da büyük bir emîr olarak kalmaya devam etmiştir. el-Melik el-Mansur Kalavun ölünceye kadar da Sungur el-Aşkar büyük bir emîr gibi değer verilen birisi olarak muamele görmüştür. Bunun yanı sıra el-Melik el-Eşref Halil döneminde de Sungur el-Aşkar'a aynı şekilde muamele edilmiştir. Gerek el-Melik el-Mansur Kalavun gerekse el-Melik el-Eşref Halil, Sungur el-Aşkar'a çok iyi davranmışlardır. Çünkü büyük emirlerden Emîr Hüsâmüddin Toruntây her daim Sungur el-Aşkar'ı korumaktaydı.⁵⁶

7. Sungur el-Aşkar'ın Ölümü

Sungur el-Aşkar, el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun ve ardından el-Melik el-Eşref Selahaddin Halil (1290-1293) zamanında devlet hizmetinde bulunmaya devam etti. Hatta el-Melik el-Eşref Selahaddin Halil ile Sungur el-Aşkar birlikte Rûm Kalesi'ni fethetmişlerdi. Bu kalenin fethinden sonra el-Melik el-Eşref Selahaddin Halil 691 (1291/1292) yılında Şam'a gelmişti. Bu arada el-Melik el-Eşref Halil, Sungur el-Aşkar'ı tutuklattı ve onu askerlerle birlikte Mısır'a gönderdi. Daha sonra el-Melik el-Eşref Halil'de Kahire'ye gitti.⁵⁷ Bu arada el-Melik el-Eşref Halil hem Sungur el-Aşkar'ı hem de diğer bazı emirleri tutuklatmıştı.⁵⁸ Sultanın devlet kademesinde ileri gelen bazı emirleri tutuklattığı görülmektedir.

el-Melik el-Eşref Halil, Sungur el-Aşkar'la Rum Kalesi'ni fethettikten sonra ne oldu da Sungur el-Aşkar'ın tutuklanmasına karar verdi? Bu sorunun cevabı Sungur el-Aşkar'ın neden idam edildiğine dair yeterli bilgiye kaynaklarda rastlamamaktayız.

⁵⁴ İbn İyâs, *a.g.e.*, s. 97.

⁵⁵ İbn Tağribirdî, *a.g.e.*, C. VI, s. 95.

⁵⁶ *A.e.*, C. VI, s. 95.

⁵⁷ *A.e.*, C. VI, s. 95.

⁵⁸ İbn İyâs, *a.g.e.*, s. 104.

692 (1292/1293) yılında el-Melik el-Eşref Halil, Sungur el-Aşkar'ı öldürttü.⁵⁹ el-Melik el-Eşref Halil'in bazı ithamlardan dolayı Sungur el-Aşkar'ı suçlu bulup öldürttüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca Sungur el-Aşkar'ın tutuklanıp Kahire'ye gönderildiği aynı ayın içerisinde sultan tarafından idam edildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Sungur el-Aşkar, Mısır'da Eyyübilerin yıkılışına ve Bahri Memlûklerin kuruluşuna ve aynı zamanda Bahri Memlûkler Dönemi'nin yaklaşık elli yılına tanıklık etmiş tecrübeli bir emir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Sungur el-Aşkar, Bahri Memlûklerin hüküm sürdüğü süreçte meydana gelen bazı olaylarda yer alması sebebiyle adından sıkça bahsettiren bir devlet adamı olmuştur.

Sungur el-Aşkar'a el-Melik ez-Zâhir Baybars'ın çok değer ve önem verdiği görülmektedir. Bu sebeple el-Melik ez-Zâhir Baybars, ne pahasına olursa olsun Sungur el-Aşkar'ı Moğolların yanından kendi huzuruna getirip devlet kademesinde ondan istifade etme noktasında ısrarlı olmuştur. el-Melik ez-Zâhir Baybars bu ısrarında başarılı olmuş ve Ermeni kralı vasıtasıyla Sungur el-Aşkar'ın Mısır'a gelmesini temin ederek onun yeniden Memlûk Devleti'ne hizmet etmesini temin etmiştir.

Memlûk-Ermeni ve Memlûk-İlhanlı münasebetleri incelendiğinde birçok tarihi gelişme dikkat çeker. Bu tarihi gelişmeler içerisinde adından söz ettiren önemli devlet adamlarından birisi de hiç kuşkusuz Sungur el-Aşkar'dır. Diğer taraftan Sungur el-Aşkar, Bahri Memlûk sultanından bağımsız olarak Şam'a hâkim olduğunu söylemiş ve orada sultanlığını ilan etmiştir. Fakat bu mücadelesinde Bahri Memlûklere karşı başarılı olamamıştır. Başlattığı hâkimiyet mücadelesini kaybeden Sungur el-Aşkar, önce affedilmiş daha sonraki süreçteyse idam edilmiştir.

XIII. yüzyılın ikinci yarısında gerek Memlûk, gerekse Memlûklerin Moğollar ve Ermenilerle münasebeti içerisinde bazı önemli olaylarda bulunmuş bir devlet adamı ve yetenekli bir emir olarak görülmektedir.

Kaynaklar

İBN ABDİZZÂHİR, el-Kâdi Muhyiddin: *el-Ravz ez-Zâhir fî Siret el-Melik ez-Zâhir*, Nşr. S.F. Sadeque, Dacca 1956.

ABD EL-BASİT: *Nüzhe el-Esatin fî men Veliye Mısır min es-Selâtin*, Tah. M. Kemaleddin İzzeddin Ali, Kahire 1987.

AKA, İsmail: "Timurlularda Hâkimiyet Anlayışı", *Prof. Dr. İsmail Aka Makaleler 2*, (Hz. S. Yalçın, Ş. Gedikli), Ankara 2005.

AKTAN, Ali: "Memlûklerde Saltanat Değişikliği Usulü", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, Erzurum 1990.

ÂŞÛR, Said Abd el-Fettâh: *el-'Asr el-Memâlikî fî Mısır ve eş-Şâm*, Kahire 1976.

BEZER, Gülay Ögün: "Şeyzer", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, Cilt: XXXIX, İstanbul 2010.

BOSWORTH, C.E.: *İslâm Devletleri Tarihi - Kronoloji ve Soykütüğü El Kitabı*, Çev. E. Merçil - M. İpşirli, İstanbul 1980.

EBU'L-FİDÂ, İmâd ed-Din İsmail b. Ali: *el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer*, Kahire 1286.

⁵⁹ İbn Tağribirdi, *a.g.e.*, C. VI, s. 95.

ERDEM, İlhan: *Türkiye Selçukluları - İlhanlı İlişkileri (1258-1308)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1995.

_____ : "Olcaytu Han Devrinde Horasan'da İlhanlı-Çağataylı Mücadeleleri", *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Denizli 1997.

GÜLER, Hatice: *Memlük Sultanlarının Alayları (1250-1517)*, İstanbul 2018.

İBN HALDÜN, Abd er-Rahman: *Mukaddime İbn Haldün*, Tahkik: Hâmid Ahmed el-Tâhir, Kahire 2004.

İBN HALLİKÂN, Ebu'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr: *Vefeyât el-A'yân ve Enbâü Ebnâ' ez-Zamân*, Tah. İhsân Abbâs, C. IV, Beyrut t.y.

İBN İYÂS, Muhammed b. Ahmed: *Bedâ'i' ez-Zuhûr fî Vekâi ed-Duhûr*, Kahire 1960.

EL-KALKAŞANDÎ, Ebû el-'Abbâs Ahmed b. 'Ali: *Subh el-'Aşâ fî Snâ'at el-İnşâ*, C. IV, Kâhire 1914.

KASIM, Abduh Kasım: *Asr Selâtin el-Memâlik, et-Tarih es-Siyasî ve el-İctima'î*, Kahire 1998.

KANAT, Cüneyt: "Memlüklerin Baybars Zamanındaki (1360-1377) Suriye-Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü", *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildiriler*, Adana 1999.

KELEŞ, Bahattin: "Sultan Baybars ve Abaka Han'ın Kayseri'ye Gelişlerinin Türkiye Selçukluları Bakımından Değerlendirilmesi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, No: 67, 2018.

İBN EL-KESİR: *el-Bidâye ve'n-Nihâye-Büyük İslâm Tarihi*, Çev. Mehmet Keskin, C. XIII, İstanbul 1995.

KOPRAMAN, Kâzım Yaşar: "Mısır Memlükleri", *D.G.B.İ.T.*, C. VI, İstanbul 1992.

KORTANTAMER, Samira: *Bahri Memlüklarda Üst Yönetim Mensupları ve Aralarındaki İlişkiler*, İzmir 1990.

KUŞÇU, Ayşe D. Erdem: "İlhanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Memlüklerle İlk Teması", *Türkler*, C. VIII, Ankara 2002.

QUATREMÈRE: *Histoire des Sultans Mamlouks de l'Égypte-Mısır Memâlike Sultanlarının Tarihi*, (Ter. Ali Şevket), TTK Kütüphanesi Tercüme Daktilo Metin, Ankara t.y.

EL-MAKRİZÎ, Takiyy ed-Din Ahmed b. 'Ali: *Kitâb es-Sulûk li Ma'rifet Duvel el-Mulûk*, Tah. Muhammed 'Abd el-Kâdir Atâ, C. I-II, Beyrut 1997.

EBÜ MUSTAFÂ, Muhammed İlyâs: *Devr el-Hatar el-Muğûli fî Tevhîd el-Cebhe ed-Dâhiliyye li'l-Memâlik*, Filistin 2016.

EN-NUVEYRÎ, Şehâbüddin Ahmed bin 'Abd el-Vahhâb: *Nihâyet el-Ereb fî Funûn el-Edeb*, (Tah. Necib Mustafa Fevâz ve Hikmet Keşli Fevâz), C. XXX, Beyrut 2004.

EL-ÖMERÎ, İbn Fazlullah Şihâbüddin Ebi el-Abbâs Ahmed b. Yahya: *Mesâlik el-Ebsâr fî Memâlik el-Emsâr Devle el-Memâlik el-Ülâ*, Tah. Dorothea Krawulsky, Beyrut 1986.

_____ : *et-Ta'rîf bi el'Mustalah eş-Şerîf*, Mısır 1312.

ÖZBEK, Süleyman: *Moğolları Durduran Türk-Sultan Baybars*, Ankara 2018.

_____ : "Memluklerde Meşruiyet Arayışları ve Saltanat İnşasına Yönelik Çabalar "Sultanı Öldüren Sultan Olur", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXII / 53, Ankara (Mart 2013).

SAĞLAM, Ahmet: "Ortaçağda Orijinal Bir Siyasi Yapı: Güçlü ve Nüfuzlu Her Emir Sultan Olur", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Aralık 2015.

İBN TAĞRİBİRDÎ, Cemaleddin Ebi'l-Mehâsin Yusuf: *el-Menhelü's-Sâfi ve el-Müstevfi ba'de el-Vâfi*, Tah. Muhammed Muhammed Emin, C. 6, Kahire 1990.

TEKİNDAĞ, M.C. Şehabeddin: *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı*, İstanbul 1961.

YİĞİT, İsmail: *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C. VII, İstanbul 1991.

YUVALI, Abdülkadir: "İlhanlılar", *Türkler*, C. VIII, Ankara 2002.